

ASZÓDI IMRE

Prof. Dr. Bósze Péter Főszerkesztő Úrnak

Kedves Barátom!

Mivel elég régen ismerjük egymást, talán nem szemtelenség a közvetlen hangnemenem.

Először hálásan köszönöm, hogy elküldték a lap 3. évfolyamának 1. számát és merem remélni, hogy a következőket is megkapom, nemkülönben – ha van még – a régebbi számokat is. Igaz ugyan, hogy már nagyon régen nyugdíjas vagyok és kezdem megszokni, hogy „elfeledkeznek” rólam.

A lényeg viszont, hogy igen nagy élvezettel olvastam el minden cikket és hogy a végével kezdjem, a szövegcsiszolás rovatban az 1. példa 2. változata, a 2. példa 1. sz., de második változata tűnik a „legszerencésebbnek”.

Külön élveztem, hogy a szavak elválasztását, úgy tűnik, nem hagyták teljesen a gépre, hisz alig van durva elválasztási hiba (csak az 5. oldalon a „lelkiismeret-ük” és a 17. oldalon a „levegő-órakéta”). Egyébként az elválasztás kérdését nagyon fontosnak tartom egoista szempontból is, mert annak idején – nagyon régen – mikor még én tanultam, az összetett szavakat az összetételnél kellett elválasztani.

Merem remélni, hogy nem minősülök kórosan grafománnak, ha még néhány halvaszületett ötlettel élek.

Így bevallom, hogy eddig még nem hallottam a kis- és nagy-elválasztójelről (ez az én hibám), de talán nem lenne nagyon felesleges azt is megírni, hogy gépiráskor mi a teendő? Csak az, hogy az utolsó betű után azonnal leüssük-e az elválasztójel, vagy hagyjunk egy betűnyi hézagot?

Ismét csak a tudatlanságomat jelzi, ha arra gondolok, hogy az idegen szavak elválasztásának a szabályait talán nem lenne felesleges elismételni, ha a magyar szavakat sem tudjuk elválasztani.

Mivel több mint 60 éve érettségiztem és így a latin rendhagyó ragozást elfelejtettem, kérdésem, hogy az angolos gyógyszereket hogyan írjuk a receptre, mert emlékezetem szerint a genitivus partitivust kellene használni, de párezer évvel ezelőtt még csak a görög szavak és nem az angolok voltak az idegen és ragozandó szavak.

Nagyon tanulságos a 16. oldalon a 2. pontban annak a jelzése, hogy 3 egymást követő azonos mássalhangzó esetén elválasztandó a szó; a 36. oldalon (2. hasáb 6. sor) a részsaknyelveinket én elválasztanám, mert könnyebb úgy olvasni.

Tudom, hogy lehetetlen hibátlan szöveget írni-szerkeszteni, ezért elnézést kérek, ha megemlítem, miszerint a 40. oldalon a 2. hasáb elején a többesszám emlékezetem szerint egyeztetendő, tehát „kifejezések ... teszik” és nem „teszi”.

Magam is igyekszem lehetőleg „magyarul” beszélni, de ez nem mindig helyes. Példaként legyen szabad megemlíteni, hogy a helyi egyetem joghallgatóinak tartok szexológiai spec. kollégiumot (igaz ezt ma alternatív tárgynak nevezik) és tapasztaltam

többek közt, hogy a joghallgatók nem ismerik a dülmirigyét, csak a prosztatát és képtelenek megfogalmazni, hogy mit csinál, aki fajtalankodik, azaz nem mindig követ el ezzel bűncselekményt.

Engedtessek meg, hogy gratuláljak a lap ötletéhez és sok sikert kívánjak.

Tisztelt Főorvos Úr, kedves Imre!

Nagyon köszönöm leveled, nagy örömet szerezteél vele. Mindig jóleső érzés régi ismerősökről hallani, s tudni, hogy olvassák a lapot, és veszik a fáradságot, tollat fognak és írnak. A munkában eltöltött sok évtized nem múlik el észrevétlen és vész a homályba; embert, egyéniséget formáló hatása az idősödő embert sem hagyja lustulni, tevékenységre sarkallja. Úgy érezzük, van mit mondanunk, tapasztalatainkat át kell adnunk, mert ezzel tartozunk a következő nemzedékeknek.

Hálásan köszönöm észrevételeidet, javaslataidat, sajnos hibák a legjobb szándék és a legnagyobb gondosság ellenére is előfordulnak. Az idegen szavak írásáról – és természetesen elválasztásáról is – hamarosan egy külön ismertetést jelentetünk meg, amelyben orvosi szavakat, kifejezéseket használunk példának a szabályok ismertetésénél. A hosszú és a rövid kötőjelekkel kapcsolatban röviden a következőket mondhatom: „A magyar helyesírás szabályai” jelenleg érvényes, 11. kiadása pontokba szedetten tartalmazza, hogy mikor kell „kötőjelet”, illetve „nagykötőjelet” használnunk. Ez fontos, gyakran jelentésmegkülönböztető szereppel is bír a választás. Álljon itt egy tömör áttekintés.

Mikor használunk „rövid” kötőjelet?

1. Természetesen sorvégi elválasztáskor, akkor is, ha az adott szóban már van egyébként valamilyen okból kötőjel: az meg is marad!

2. Olyan összetett szavaknál, ahol a szóelemek határánál három azonos mássalhangzót jelölő betű kerülne egymás mellé (ne feledjük: pl. az „SZ” egy betű, csak éppen két betűjeggel írjuk!). Példák: sakk-kör (sakkör helyett), ott-tartózkodás (otttartózkodás helyett) vagy hossz-szelvény (mondjuk hosszszelvény helyett...).

3. Az egybeírás-különírás szabályainak megfelelő alkalmazásaikor. A kéttagú összetételeket mindig egybeírjuk (cystoureteropyelitiskivizsgálás: az idegen szavakat nem elemezzük, az egy szótagú ige-kötőket nem tekintjük külön szóelemnek), a három- vagy többtagú összetételeket 6 szótagig egybe vetjük papírra (monitora...) – pl. a „fültőporcevés” 4 elemből áll (fül|tő|porc|evés). Viszont 6 szótag fölött már kötőjelezünk, mégpedig a logikailag legindokoltabb helyen: „fültőporc-majszolgatás”, „anyagcsere-vizsgálat” „anyagcserevizsgálat-kérés” stb. Az un. mozgósabályok alkalmazásakor is megjelennek kötőjelek: ha különírt szókapcsolathoz egy, az egészre vonatkozó utótagot csatolunk, az így történik (2. mozgósabály): „bizsergő láb”, de már „bizsergőláb-ér-

zés”, „fájó fog”, de „fájófog-kihúzás” stb. A 3. mozgósabály szerint két azonos utótagú összetételnél, ha az előtagok mellérendelő viszonyban vannak, így járhatunk el: „kézremegés, lábremegés” összevona „kéz-láb remegés”, „alkartörés, felkartörés” pedig „alkar-felkar törés” stb.

4. A tulajdonnevekhez a főneveket kötőjellel kapcsolunk: Kaposi-szarkóma, Marfan-szindróma, Crohn-betegség, Cullenjel stb.

5. A kettős családnevek szintén „kis” kötőjellel kapcsolódnak (Szent-Györgyi Albert, dr. németújvári gr. és hrcg. Batthyány-Strattman László stb.).

6. Mind a betűvel, mind a számjegyekkel kiírt számkapcsolatokban a szokásos kötőjelet használjuk, ha – és ez nagyon fontos! – a kapcsolat hozzátétlegességet fejez ki. Ez a szakmai pontosság, szabatoság szempontjából tartalmilag is nagyon lényeges! Tehát a két szám közötti rövid kötőjelet abban az esetben használjuk, ha csak hozzátétlegesen adjuk meg a számértékeket, viszont nagykötőjelet használunk (akkor és csak akkor), ha a két szám pontos határokat, egy pontosan meghatározott tartományt jelöl. Például a „10-18 éves fiatalok körében végzett felmérés” esetében 9 vagy éppen 20 éves fiatalokat is tartalmazhat mondjuk a megkérdezettek köre, míg „a 10–18 évesek vizsgálatakor” valóban csak a legkevesebb 10, legfőljebb 18 évesekről van szó. Ez egy szakszövegben nagyon fontos lehet!

Ezzel el is jutottunk a nagykötőjelekhez.

1. Utalva az előző, 6. pontra: 2 szám között akkor és csak akkor nagykötőjelezünk, ha a két szám pontos határokat, egy pontosan meghatározott tartományt jelöl.

2. Nagykötőjelet írunk két nép vagy nyelv nevének kapcsolatára utalva (angol–magyar közös kutatás).

3. Két vagy több tulajdonnév kapcsolatát is nagykötőjellel érzékeltetjük. Hozzájuk további közzavakat már a szokásos kötőjellel fűzünk. Pl. Tay–Sachs-betegség, Osler–Weber–Rendu-szindróma és egy bonyolultabb szerkezet: Szent-Györgyi–Krebs-ciklus (citrómsavciklus).

4. Nagykötőjelet használunk (és ennek még komoly jelentősége lehet a szaknyelvi helyesírás későbbi alakulását tekintve) például géptípusok stb. betű- vagy szó és számjelzése között (pl. B–52-es bombázó: látható, a toldalék „-es” már szokásos kötőjellel kapcsolódik a nagykötőjeles részhez!).

5. Végül: nagykötőjelezünk (és ez is fontos a szakszövegek tudományos pontosságának szem előtt tartásakor) akkor, ha az összekapcsolt szavaknál valamiféle „valamitől valameddig” viszonyt érzékeltetünk (kelet–nyugati irányból, az első–negyedik osztályban stb.).

S magát a nagykötőjelet hogyan jelenítjük meg? Hagyományosan, például írógépen két „kis” kötőjellel, mégpedig úgy, hogy közzük nem teszünk szóközt (--). Az, hogy ellőttük vagy utánuk van-e betűköz, azon múlik, hogy mire is használjuk őket: ha nagykötőjelnek, akkor nincs betűkihagyás. Az csak akkor létjogosult, ha gondolajelet szeretnénk megjeleníteni. A számítógép esetében

könnyebb a dolog: ha lenyomjuk a „kötőjel” gombot, azt is fogjuk látni (általában a jobb felső sarokban van: -), ha viszont e gomb lenyomásával egyszerre a „Ctrl” gombot is lenyomjuk, akkor géppünk már nagykötőjelet fog írni (-): ilyen egyszerű a titok!

Végezetül a „magyarul” beszélés kérdése. Fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni. Nem baj, hogy a joghallgatók nem ismerik a dülmirigyet csak a prosztátát, tanítsd meg nekik, ők még hallgatók, biztosan megjegyzik. Írod, hogy „szexológiai spec. kollégiumot” tartasz, amelyet ma „alternatív” tárgynak neveznek. Négy idegen szó egy mondatban, talán szebben hangzik a „szabadon választható tantárgy” kifejezés, és jó lenne, ha a „szexológiára” is találnál egy megfelelő magyar kifejezést.

Bízom benne, hogy a következő számokkal kapcsolatos észrevételeidet is közreadod, amelyet előre is köszönünk.

Barátsággal:

Bősze Péter

Lapzártá után értesültünk a megrendítő hírről, Aszódi tanár úr hirtelen haláláról. Levele talán utolsó tevékenysége szakmánk és nyelvünk jobbítása érdekében; válaszunk pedig a levelezés, a közös munka része. Ezért gondoltuk úgy, hogy változatlanul – a jövő feladataira utaló mondatok meghagyásával – adjuk közre az írottakat. Bízunk abban, hogy lesz utódja, és a mag, amelyet kedves Imre elvetéttel termékeny földbe hullt. Családdal, szeretteiddel mélyen együtt érezve búcsúzom régi barátsággal.

Bősze Péter

FAZEKAS ANDRÁS

Hozzászólás Szirmai Imre „Stroke: balegyenes a nyelvre” című tanulmányához

Bókai Árpád – Kétyli Károly – Korányi Frigyes: *A belgyógyászat kézikönyve* hatodik kötete került a kezembe, mely mű 1900-ban íródott Budapesten, Dobrowsky és Franke kiadásában.

Ezen kötet „Az idegrendszer és az izomzat betegségei”-t tárgyalja, 1258 oldalon.

Az 1899. december 20-án írt Olvasóinkhoz – mai szóhasználatban Előszó – többek között az alábbiakat is tartalmazza.

„... nem láttuk indokoltnak, hogy magyar orvosi testületünk azon nagyobb szabású munkákra nézve .... még mindig a külföld tudományos életből fakadó, idegen nyelveken írt kiadványokra, vagy ezek egyszerű fordításaira legyen utalva, melyek bármily elismerten jelesek legyenek is, hazai tudományos tevékenységünkre vonatkozással nem bírnak, s azért, ha terjesztenek is kiténő ismeret-

teket, önálló tudományos életünkre csak alárendelt termékenyítő hatást gyakorolhatnak.”

Mit és hogyan vegyünk át a külföldi szakirodalomból?

A kézikönyv születésekor a „stroke” mint elnevezés nem volt használatos a magyar orvosi szóhasználatban. Nem használták a cerebrovasculáris betegség vagy az agyi érbetegség fogalmakat sem.

Ugyanakkor szabatosan és határozottan megkülönböztették a *véres agyguta* = *apoplexia sanguinea* = *apoplexia cerebri* kifejezéseket – mai szóhasználatban: **haemorrhagiás stroke** betegséget – az (ugyancsak mai szóhasználatban) **ischemiás stroke** = *terjedő thrombosis* = *agylágyulás* = *encephalomalacia* kórképtől, fogalmától:

„A véres agyguta alatt az agyvelő véreinek megrepedését értik. Az *apoplexia* – eredendően görög szó – alatt az öntudat hirtelen elvesztését értjük; oly állapot ez, mint mikor a villámsújtotta ember hirtelen eszméletlenül összerogyik. A vérzés helyétől és nagyságától függ ezután, hogy milyen képet nyújt az u.n. *gutaütés-roham*, *insultus apoplecticus*.” (Klasszikus leírását adja ennek Boerhave 1762-ben /Praellectiones academicae. De morbis nervorum/).

A fentiekből egyértelműen kiderül, hogy a *gutaütés* szóhasználat az *agyvérzést* jelenti.

A másik betegségcsoport „az *agylágyulás* = *encephalomalacia* (*ramollissement cerebral*, *necrotische Hirnerweichung*), mely alatt az illető agyrészlet arteriáinak elzáródásából eredő elváltozását értjük. A *lágyulós agyrészlet vérkeringésének megszűnését*, vagyis az arteriák elzáródását számos, részben heveny vagy idült, részben általános vagy csak az agyra szorító betegség okozhatja. A különböző okokból, mint *embolus*, *thrombus* vagy e kettő együttes felléptéből eredő *arteria-elzáródások*, ha az illető agyrészletet a vérkeringésből teljesen kizárják, annak mindig egyforma törvényszerűséggel mutakozó *necrobioticus elváltozását* okozzák, és ezt a különböző okokból eredő, de következményében mindig egyforma elváltozását az *ischaemiás agyrészletnek* nevezhetjük *agylágyulásnak*.”

Az agylágyulás tehát nem egyéb, mint egy infarctus ...”

Szépen és érthetően meg van fogalmazva az *ischaemiás agyi károsodás*, amely tehát nem a *gutaütést* jelenti.

A fenti megfogalmazások alapján ideje rendet tennünk hazai szóhasználatunkban és a „stroke-ológiában” is: **a stroke nem egyenlő a *gutaütéssel*!**

Stroke = agyi érkatasztrófa, amely lehet *gutaütés* – *haemorrhagia* (agyvérzés) vagy *ischaemia* – *encephalomalacia* (agylágyulás).

Éljünk a nyelvünk gazdagságából és pontos leírásaiból származó definíciók használatával! Az idegen szavak átvételéből származó szócsinálás és homály csak így oszlatható szét, és talán

gazdagabbak leszünk, ha a definíciókat valós értelmüknek megfelelően alkalmazzuk.

Egyes kollegákban felmerült, hogy a „szélütés” lenne a „stroke” magyar megfelelője. Ezzel kapcsolatban legyen szabad – a rendelkezésemre álló dokumentumokat idézve – egyértelműen kijelenteni, hogy a szélütés (szélhűdés) *egyenlő* az agyvérzés (apoplexia) elnevezéssel. Így véleményem szerint nem használható a stroke magyar szinonimájaként.

Ismét hangsúlyozom: a **stroke agyi érkatasztrófa, amely tartalmilag egyaránt magában foglalja az agyvérzést (apoplexia) és az agylágyulást (ischaemia).**

Ezt támasztják alá a következők is.

Magyar nyelv értelmező szótára (Akadémia Kiadó, 1959–60):

Agyvérzés = agyszélhűdés (57. o.)

Guta, *gutaütés* = agyszélhűdés, szélütés (1068. o.)

Magyar Nagylexikon 16. kötet (Magyar Nagylexikon Kiadó, 2003)

Agyvérzés = *gutaütés* = *apoplexia cerebri* (290. o.)

Gutaütés = *apoplexia cerebri* = agyvérzés (897. o.)

Szélütés = *apoplexia* = agyvérzés (610. o.)

Brencsán: Orvosi Szótár (Medicina Könyvkiadó, 1998)

Agyvérzés = *apoplexia cerebri* (28. o.)

Gutaütés = agyvérzés (249. o.)

Szélhűdés = agyvérzés (607. o.)

Szélütés = agyvérzés (607. o.)

SZIRMAI IMRE

Igen Tisztelt Főszerkesztő Úr!

Örömmel olvastam kitűnő kollégám, dr. Fazekas András hozzájárulását a „stroke kérdéshez”. Egyetértek minden sorával. Igyekeztünk abban, hogy a nyelv javítása, amely egyenértékű a fogalmak tisztításával, bizonyára nem lesz hiábavaló. A hazai irodalomból vett idézetek sora bővíthető. Én Korányi Sándor kompendiumából (1895) másolok ide egyetlen címet és egyetlen meghatározást. A cím: „Vérzés az agyban”. A meghatározás: „Vérzés az agyban képezi a *gutaütés* és a hemiplegia leggyakrabban előforduló okát”. Ebből kitűnik, hogy a nevezéktan eleinknek is gondot okozott. Nem azt írja, hogy „agyvérzés”, mivel az annak nem természete – hanem: „Vérzés az agy minden részében előfordul”. Máig élő vélekedésünk is tőle származik, nevezetesen: „... az esetek többségében miliar-aneurysmáknak megrepedése okozza”. A fogalmak tisztázása bizonyára megszünteti a neurológusok és más orvosok alábbiakhoz hasonló nyelvi pongyolaságait, mint pl: „*a betegnek volt egy sztrókjja*” és még vulgárisabban, minden agyi keringészavarra vonatkoztatva: „*a betegnek volt egy agyvérzése*”.

Köszönöm a hozzászólás elküldését. Jó munkát kívánok.

HIDAS GYULA

Hozzászólás a Keszler Borbála, ifj. Dr. Kaán Miklós: A fogak elnevezésének alakulása a magyarban c. közleményéhez (III. évfolyam I. szám 2003. augusztus)

A szerzők értékes történelmi áttekintést nyújtanak a fogak elnevezéséről, összefoglalva a köznyelvben és a szakirodalomban előforduló nevezéktant. Ezek alapján már állást is lehetne foglalni a szakirodalomban kívánatos elnevezésekről. A szerzők ezt csak részben teszik meg. Pedig el lehetne kezdeni már a „foghúzás”-tól is. Helyesebb, ha inkább a „fogeltávolítást” használjuk, hiszen például „Fogeltávolítás” a címe Balogh Károly (a Fogorvos-tudományi Kar megalapítója) kézikönyvének is.

A fogakkal kapcsolatban leghelyesebbnek érzem az alábbi formákat: tejfog, tejfogazat, tejmetsző, tejszemfog, tejfrontfogak, tejőrőr (tejmolaris), fogváltás, vegyes fogazat, maradóg fog (a maradógot hagyjuk meg az emlék jelzőjének), maradóg fogazat, nagymetsző, kismetsző (a maxillában), középső metsző, oldalsó metsző (a mandibulában), szemfog, frontfogak, kisőrőr, nagyőrőr. A zápfogat számúzném a tudományos igényű közlésekből, de a bölcsességfognak létjogosultsága van.

Az elnevezéstől függetlenül a fogak jelölése, melyre ma már több módszer is létezik. (Zsigmond, Haderup stb).

M. TÓTH ANTAL

Tisztelt Szerkesztőség!

Régóta érik bennem a terv, hogy szakmám, a transzfuziológia helyesen való írásával kapcsolatban rövid olvasói levelet írok Önöknek. Eddig lebeszéltem magamat az ötletéről. Most azonban azt mondom: „eddig, és ne tovább!”, ugyanis egy hivatalos szakmai anyagban a minap egyetlen szón belül három helyesírási hibára is fölfigyeltem: a „*transzfúziológia*” forma olvasható. Tehát hosszú „ú”-val és első „ó”-val (helyesen mindkettő rövid) és rövid második „o”-val (ez viszont, hasonlóan a hematológiához, urológiához, radiológiához stb., helyesen hosszú „ó”-val írandó). A példa negatív értelemben csúcs, alig teljesíthető túl. Jól mutatja azonban azt az abszolút káoszt, amely a „*transzfúzió*”, „*transzfuziológia*”, „*transzfuziológus*” stb. szavak körül kialakult.

A hibás írásmód szinte mindennapos. Elég néhány jogszabályt (törvényt, rendeleteket), módszertani levelet, szakmai cikket, hivatalos leiratot stb. átnézni: előfordulnak a „*transfusio*”, a „*transfúsió*”, a „*transzfúziológia*” (ez a leggyakoribb hibás forma), a „*transzfuziologia*”, a „*transzfúziologia*”, a „*transzfuziologia*” alakok és mindezek legtarkább változatai.

Sajnos, egyéb területen sem sokkal jobb a helyzet, hiszen pl. az Országos Hematológiai és Immunológiai Intézet bejárata fe-

lett ma is a „*haematológiai*” írásmód – tehát „*ae*”-vel, de hosszú második „ó”-val – olvasható és ugyanez a forma szerepel az elmúlt időszakban megjelent jogszabályokban is.

A Magyar Tudományos Akadémia kiadványában (1) „A kiejtés szerinti írásmód” fejezet foglalkozik a tőváltozatokkal. Ezt olvashatjuk: „*a közkeletű idegen szavak jelentős részében egyes idegen eredetű képzők előtt a többelseji hosszú magánhangzó rövidre változik: szociális – szocialista, szocializmus, hipnózis – hipnotikus, hipnotizál, hipnotizmus, ironia – ironikus, ironizál stb. Ez a szabályszerűség továbbképzésben is érvényesül: kolléga – kollegiális, kollegialitás stb.*”

„Az idegen közsavak és tulajdonnevek írása” fejezetben találhatjuk a magyar írásmód szerinti írás szabályait, egyebek mellett az alábbi is: „*a közkeletű idegen szavak túlnyomó többségében egyes idegen eredetű képzők előtt a többelseji hosszú magánhangzó rövidre változik: passzív – passzivitás, periódus – periodikus, realis – realista, típus – tipikus stb.*”

A kiadvány szótárfejezetében bőven találunk hasonló szó párokat, pl. *fúzió – fuzionál, vízió – vizionál, oratórium – oratorikus, szimfónia – szimfonikus, kronológia – kronologikus, szimbólum – szimbolikus, mikroszkóp – mikroszkopikus stb.*

Mindezek alapján egyértelmű, hogy a tevékenységgel (a vérátömlesztéssel), a szakmával és annak képviselőivel kapcsolatos legfontosabb szavakat helyesen így kell írni: „*transzfúzió*”, „*transzfúziós*”, de „*transzfuziológia*”, „*transzfuziológus*”.

A Transzfúzió című folyóiratban ebben a témában a közelmúltban már megjelent egy rövid hozzászólásom (2) – sajnos érezhető hatás nélkül. Az újabban megjelent cikkekben, előadásokban, jogszabályokban – utóbb a Magyar Közlönyben közzétett 60/2003. (X.20.) ESZCSM rendeletben – a korábban gyakori (átmenetileg kissé megritkult) „*transzfúziológia*” (sőt, a szó nyomdai hibával „*továbbfejlesztett*” változata: „*transzfúziomógia*”) forma olvasható. A legújabb negatív példát az Országos Vérellátó Szolgálat internetes honlapja (www.ovsz.hu) szolgáltatja, amelyen a „Tudomány, oktatás” fejezetben az egyik helyen a „*transzfuziologiai*”, egy másikon a „*transfuziologiai*” tanfolyamokról olvashatók információk.

Úgy gondolom, hasznos lenne, ha ez a rövid kis levél a Transzfúziónál sokkal szélesebb körben olvasott Magyar Orvosi Nyelv című folyóiratban is megjelenhetne.

Segítségüket ezúton is nagyon köszönöm.

Irodalom

1. A magyar helyesírás szabályai, 11. kiadás, Akadémia, Budapest, 2000.
2. M. Tóth, A.: Levél a szerkesztőséghez: Az idegen szavak írásmódjáról. Transzfúzió 36. 123. 2003.

NYÍRFALVI KÁROLY

A zűrzavar helyett (néhány fogalom helyes használatáról, kiejtéséről)

Egy régi keleti mondás szerint: *Virágozzék minden virág!* Ám legyen! Úgy gondolom azonban, hogy bizonyos területeken hasznos lehet a szaknyelv egységes használata.

Gyakran hallok – sok más szóval együtt – az alábbi kettő, téves, rossz kiejtését, éspedig így: „isémia”, illetve „szizofrénia” vagy „sizofrénia”. Nos, nem és nem és nem! A két szó, a két fogalom írásképe a következő: ischaemia, schizophrenia. Értem én, mennyire megtévesztő a szavakban látható „sch” hang, illetve betűkapcsolat. Ha ebből a jelenségből indulunk ki, tán el is fogadhatók a helytelen, fentebb idézett kiejtést. De mindkét szó német közvetítéssel került az orvostudomány szókincsébe. Evvel el is indult a „lavina”. Mert a fogalmak görög eredetűek, az „sch” meglete pedig egész megtévesztő módon az „szk” hangkapcsolatra utal. Tehát a két fogalom helyes és hivatalos kiejtése: szkizofrénia, iszkémia.

Még egy adalék. E hibás kiejtés elkerülhető egy talán íratlan szabály, törvény betartásával.

Az a tény, hogy e jövevényszavak egy nem latin betűs nyelvből származnak, feljogosítják használójukat a kiejtés szerinti (fonetikus) átírásra, mint ahogy tettem magam is az előbbieken. Ez az eljárás teljesen egyértelművé tenné a kétes, bizonytalan kiejtésű fogalmak hangzását, használatát, nemcsak önmagukban, hanem egyéb szövegösszefüggések tekintetében is. S volna egy utolsó javaslatom: használhatnánk esetleg az adott szavak magyar megfelelőjét is, úgymint: tudathasadás (szkizofrénia), ill. rossz vérellátás (iszkémia).

Számtalan egyéb hasonló írásképi szó létezik a szaknyelvben, e kettő azonban közszájon forog, s nem volna szerencsés a hibás felfogást továbbadni vagy életben tartani.

Felhasznált irodalom

Orvosi Helyesírási Szótár – Akadémiai Kiadó; Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár

Brencsán János: Új orvosi szótár – Budapest, 1983. Akadémiai Kiadó.

Simon Miklós, Visy József: Orvosi szófejtő szótár – Szeged, 1990.

PAPP ANDRÁS

Tisztelt Szerkesztőség!

Nagy élvezettel lapozgatom minden alkalommal a kiadványt. Bizonyára azért, mert sok minden zavar a mi „édes orvosi nyelvünkben”. Talán legrégebb óta a sajátos kevert ortográfiánk vagy

éppen orthographia-nk, esetleg ortográfiánk! Skizofrén (schizophren?) helyzetben vagyunk, amikor zárójelentést, cikket írunk, és a magyar, latin, angol, német szavak, tövek, ragok, ragozások, elő- és utótagok keveregnek a fejben, kézben, majd kiejtésben. Ez azonban nagyobb lélegzetű téma, inkább egy másik, újabb keletű fájdalommat írunk le. Ez az „-s” képző szerintem indokolatlan, furcsa, nekem visszatetsző használata.

Egyre inkább terjed a „mentős” kifejezés. Ez mint egykori mentő-t, azaz mentőorvost, rettenetesen zavar. Ahogyan nincs tűzoltóS, kéményseprőS, szerelőS, úgy mentőS sincs. Van mentőautó, mentőorvos, mentőápoló, de mentős nincs. Ez olyan nekem, mint a púpos. Azaz van ember, akinek púpja van, ezért púpos. De a mentőnek hivatása van, és az a mentés, nem a mentőség. Értem persze, hogy a rövidítésre törekvés „leharapja” a pontosabb meghatározást, vagy éppen a mentőt valami okból a mentőautóval azonosítja. Jön a mentő, mondják, és az autóra gondolnak, jönnek a mentők, kellene mondani, és a teljes személyzetet kell várni. Nem a mentősöket, akik persze lehetnek okoS, tudoS, eszeS fiúk és lányok, de akkor is MENTŐK!

Hasonló, szerencsére ritkább eset, amikor kollégák szájából a „koszorúSér” rettenetet hallok. Pedig az egyik legszebb magyar orvosi szavunk a koszorúér – legalábbis nekem, kardiológusnak.

Örülnék, ha érdekesnek találnák „morcogásomat” és nyelvész szakember mondaná el a véleményét.

Kollegiális üdvözléssel:

Dr. Papp András

Tisztelt Papp András!

Természetesen érdekesnek találtuk „morcogását”!

Az írása elején fölvetett kérdésekre még viszonylag könnyű felelni. Szótáraink az említett két szó helyes leírását rögzítik (persze az érvényben lévő szótárakra kell gondolnunk!). Az „ortográfia” szót így, magyarosan kell írni: ortográfia (Magyar helyesírási szótár, Akadémiai Kiadó, 1999).

A schizophrenia/skizofrénia szó esete kicsit rafináltabb: az Orvosi helyesírási szótár pontosan az előbb leírt formában, egy / jellel elválasztva rögzíti azt. Ez annyit jelent, hogy mind a két írásmód helyes, ám mindkettőnek megvan a maga helye. A szótár bevezetőjének alapelvei között említetik, hogy azon szavak esetében, amelyeknél egy / jellel a magyaros és az „idegenes” alak is szerepel (és igen sok ilyen szó szerepel a szótárban!), az a helyes eljárás, hogy laikusok számára (ismeretterjesztő cikkek, betegtájékoztatók stb.) a magyaros formában vetjük papírra a szót, szakmabelieknek szánva viszont „orvososan” írunk.

Az „-s” képzővel kapcsolatos fölvetés viszont már egy sokkal nehezebb kérdés.

A nyelvművelők már jó ideje észrevették, hogy a köznyelvben a foglalkozást jelölő szavak között (és még más szavak esetében is! – a cukorbeteg cukros, de hallottam már vesés és szíves betegről is...) egyre jobban, szinte divatszerűen terjed a képző használata. Próbálták és próbálnak ma is küzdeni ellene: sok-sok cikk, írás, TV- és rádióműsor bizonyítja ezt. Ennek a jogos berzenkedésnek az okára is kiválóan ráértett, amikor azt írta: „Van ... , mentőorvos, mentőápoló...”, ugyanis pont az a nehézség az „-s” túlzott használatával, hogy így sok szó (mentős – lehet az éppen még a mentősofőr is) nem olyan pontos, lényegre törő, mint a régi „-s” képzős foglalkozásmegnevezések (fazekas, asztalos, postás stb.), ha nem inkább csak egy egyszerűsítő, általánosító körülírás lesz.

E nyelvi divat, az ilyen szavak kialakulása ellen valóban küzdeni kell, hogy ne találkozzunk majd „könyvelősökkel”, „kézbesítősökkel”, „újságírósokkal”...

Am pont a mentősök esetében a nyelvművelőnek be kell látni: ezt a csatát már elvesztettük – a szó a köznyelvben (és ami a végző csapás: a szakmában, például a mentősök között is!) annyira elterjedt, hogy ellene tenni nem tudunk. A nyelv önálló életet él, és most már sajnos el kell fogadnunk, bele kell törődnünk: a „mentős” szó él, ez használtatik, mára már ez az általánosan elfogadott.

A „mentős” már menthetetlen...

Grétsy Zsombor

TÓTH ENDRE

Tisztelt Professor Úr!

Elöljáróban engedje meg, hogy emlékeztessenem, miért ragadtam ismét tollat (pontosabban: billentyűzetet). Egyrészt, mert a bemutatkozó lapszám után írt hozzászólásomat kedvezően fogadták, azaz helyeselték a különböző „társhivatások” (esetemben a Növényvédő Mérnöki és Növényorvosi Kamara) nyelvművelést szerető tagjainak együttgondolkodását. Másrészt azért, mert az

Apáczai Csere János emlékülésen, (ahol bennünket egymásnak bemutatottak) újabb biztatást kaptam erre. Harmadrészt pedig azért, mert a vírusok neveivel foglalkozó tanulmányorozatban hárman is (Nagy Károly, Ongrádi József, Szűcs György) említették a növényvírusok magyar neveinek témáját.

Munkám során magam is foglalkozom növényvirológiával, így (ha időközben nem jelentkezett nálam avatottabb mester) megpróbálom összefoglalni a növényi vírusbetegségek nevezékτανának néhány gondolatkörét.

Mielőtt a részletekbe belevágnék, még két (a témához részben kapcsolódó) kérdést teszek fel. Nemrég egy magyar nyelvű növényvirológiai cikket írtam, amelyben egy, a hortenzia gyűrűsfoltosság vírus kimutatására alkalmas diagnosztikai készlet használatát említettem, de a lektor visszajavította a „diagnosztikai készlet” kifejezést „kit”-re. Kérdésem: mi a véleményük a „set” és a „kit” magyarázásáról?

A második kérdésem az elsőtől következik: elmeséltem a lektor kifogását a kolléganőmnek és megkérdeztem, mi a véleménye? Ő a lektornak adott igazat, mondván: „milyen alapon magyarázsz te szakszavakat, amikor nem vagy akadémikus?” Kérdésem tehát: „közember” tényleg ne fogjon a húrok pengetéséhez?

Köszönettel és üdvözlettel:

Dr. Tóth Endre

Tisztelt Tanár Úr, kedves Endre!

Nagyon köszönöm leveled és a rendkívül érdekes dolgozatodat, gondolatokat.

Kérdéseidre válaszolva, úgy gondolom, hogy a „kit” és a „set” szavakat nyugodtan lehet magyarázni. A magyarázás sok ellenállásba ütközik! Az akadémikusság pedig nem feltétel; mi sem vagyunk akadémikusok mégis magyaráztunk. Bugát Pál ugyan akadémikus lett, de jóval az után, hogy nagyon sok magyar szót képzett.

További munkáidat várva, baráti üdvözlettel:

Bősze Péter